

Maurizio de Giovanni

**EL NADAL
DEL COMISSARI RICCIARDI**

Traducció d'Anna Casassas

La Campana

Títol original: *Per mano mia. Il Natale del commissario Ricciardi*
© Giulio Einandi editore s.p.s., Torino
Publicat d'acord amb Grandi & Associati

1a edició: octubre del 2013

© de la traducció, Anna Casassas
© Edicions La Campana
Avenir, 49, baixos
08021 Barcelona
Tel.: 93 453 16 65 / Fax: 93 451 89 18
campana@edicionslacampana.cat
www.edicionslacampana.cat

Disseny coberta: Zink Comunicació
Foto coberta: © Gettyimages/Fox Photos

ISBN: 978-84-96735-93-4
Dipòsit legal: B. 23.809 - 2013
Fotocomposició: EdiGestió (Barcelona)
Imprès a Romanyà/Valls. Capellades (Barcelona)

Paola
tots els començaments
cap final

Les mans assassines es mouen en la penombra, tranquil·les.

No tenen memòria de la sang vessada.

Remenen la cola al cassonet, al foc, per evitar que s'hi facin grumolls. Una aguanta el mànec, l'altra fa fer voltes a la cullera de fusta, a poc a poc, en el sentit de les busques del rellotge; quan acaba de passar la cullera, la cola es torna a tancar de seguida, com un mar dens.

Ara les mans assassines repassen l'estructura de fusta, n'examinen les juntures, en comproven la resistència. S'adonen que un cantó no està ben clavat, agafen un martell i piquen amb precisió, atentament.

Tornen al cassonet i l'inclinen una mica sense allunyar-lo de la flama. Toquen el suro, el sospesen, valoren les dimensions dels trossos, la curvatura de les escorces. Saben que la preparació del material i la qualitat dels components són crucials, i que no es poden equivocar.

Les mateixes mans que han estripat la carn amb un sol gest netíssim van a les figuretes, posades en fila sobre la taula; les compten d'una en una, les disposen segons un rigorós ordre d'importància: primer els elements arquitectònics, columnes, temples en ruïnes, cabanes i cases; després els objec-

tes, parades de carn i de peix, tartanes, carros de fruita i embotits, cadires, mobles. A continuació els animals, ovelles de diverses dimensions per donar la idea de distància, cavalls, vaques, gallines, galls i pollets. I també camells, elefants, estruços en un zoo incoherent, als límits de relats i tradicions, i no de continents i nacions.

Ara les mans assassines disposen els éssers humans, amb cura i atenció. Pastors, botiguers, criades i esclaus, avis que juguen a cartes i velles xafarderes, en actitud d'explicar-se secrets. Els homes a una banda i les dones a l'altra.

Les mans assassines recorren el contorn de cares i membres, buscant pelats i esquerdes que convingui arreglar, i en la semiobscuritat identifiquen les parts que necessiten retocs de color o de fang. Alguna vegada es toquen entre elles, les mans assassines; com si volguessin subratllar una idea, es rasquen lleument el dors. Si no amor, es tenen respecte, les mans assassines.

De la mateixa manera que han obert venes i fet rajar sang, de la mateixa manera que han desfigurat i exterminat, les mans assassines disposen amb concentració sobre la taula les figuretes que falten. Els reis, de pells exòtiques, amb la roba de colors magnífics i les corones d'or. Les seves cavalca-dures, cobertes amb draps vermells, els dos geys al llom i els guarniments de cuir. Or, encens i mirra.

*Com si sortissin d'un somni, les mans assassines fan el gest d'aplaudir una mica i tornen corrents al cassonet, el re-
menen ràpidament; després van un altre cop a la caixa plena de palla, que ja està quasi buida. En treuen un bou arraulit, d'ulls tristos, i un ase de la mateixa mida, amb les llargues orelles peludes pintades amb una cura obsessiva. Tots dos*

animals van a parar a la taula, davant de la resta de l'exèrcit, com dos capitans en espera de l'estat major.

Les mans assassines, que no han tremolat per posar terme a la vida que borbollejava en un últim alè sangonós, ara traïxen l'emoció. Sembla que vulguin retardar un moment solemne, perquè volen a remenar de nou el cassonet, després s'acosten a un altre taulell per acariciar breument les teles i el paper de colors. Allisen els plecs, aplanen els angles dels fulls blaus i grocs que faran de cel i d'estrelles. Han enlairat i abaixat el ganivet sense pietat per penetrar cors i pulmons, així han sufocat somnis i pensaments, però ara no gosen ficar-se una última vegada entre la palla de la caixa de fusta.

Al final, les mans assassines, amb tota la delicadesa de què són capaces, sense pensar en les vides segades, treuen una Mare de Déu amb una capa blau cel i una cara dolcíssima. L'aguanten entre totes dues, encara que la figura pesi com una ploma. La col·loquen al davant de tot, al mig de la taula, lluny de qualsevol perill. Davant seu, allà on li cauria la mirada si fos de debò, un nadó d'ulls tristos, ja oberts per mirar el món, amb una corona al cap que desprèn raigs lluminosos, les galtes rosades i un drap que li tapa el ventre.

Per acabar, les mans assassines treuen un home agenollat, amb un bastó de puny corbat a la mà, una llarga barba mig grisa i la capa bruna. Una de les mans, després d'haver-lo deixat al costat de la dona, l'acaricia suaument; li recorre el pit amb el dit gros, com si n'examinés la consistència. Al capdavall, doncs, potser una vaga memòria de la sang hi ha quedat, a les mans assassines.

A fora, de sobte, un sac de gemecs mugeix i una xeremia emet un llarg i dolorós lament.

Les mans assassines s'aferren tan fort a la taula que es posen blanques.

En l'aguda memòria de la sang.

El sergent Raffaele Maione, caminant en l'aire fred, es va preguntar per enèsima vegada qui podia tenir ganes de matar ningú quan faltava una setmana per Nadal.

No volia dir que s'haguessin de tenir mai ganes de matar algú, entenguem-nos: l'homicidi és una bogeria, la cosa més terrible que pot fer una persona. Però, pensava en Maione, encara es tornava més terrible ara que les criatures no dormien d'impaciència, ara que la gent se saludava i se somreia pel carrer, ara que tothom pensava en què hi hauria per sopar la nit de Nadal. Ara que les botigues estaven alegrement engalanades, ara que les esglésies competien a veure quina tenia el pessebre més bonic, ara que cada trobada començava i s'acabava amb felicitacions. ¿Qui podia tenir ganes de matar, en moments així?

I tanmateix, algú sí. De manera que som-hi, es va dir el sergent, amunt cap a Mergellina, a peu amb aquest vent gèlid que se'm fica fins al moll dels ossos i a veure si hauré de passar Nadal al llit amb una febrada de cavall.

Darrere seu els agents Camarda i Cesarano, amb les cares enfonsades darrere el coll de l'abric i les gorres calades fins a les orelles vermelles; no s'entretienien ni a burlar-se

l'un de l'altre com de costum, evidentment perquè els passaven pel cap les mateixes idees. Brigada mòbil, es va dir en Maione. Mòbil a cavall de les cames, mòbil amb suc de sabata. La prefectura tenia dos cotxes, un de fix a cal mecànic i l'altre al servei del senyor prefecte. I nosaltres anar fent durícies als peus, corrent amunt i avall per la ciutat.

Pocs passos més endavant, veia els cabells del comissari Ricciardi remoguts pel vent. Com sempre sense barret: com recoi s'ho feia per no arregar cap malaltia, no ho sabia ni Déu.

Sobre l'orella dreta distingia una ferida moradenc, una zona afaitada i un parell de punts de sutura. En Maione va recordar l'accident en què el seu superior s'havia trobat embolicat el dia dels morts, feia quasi dos mesos, i amb una esgarrifança va tornar a pensar en el miracle que havia calgut perquè en sortís viu. La dona que conduïa el cotxe que havia sortit de la carretera s'havia mort a l'acte, després d'un salt de quinze metres, i ell només s'havia fet aquella esgarrinxada.

Caminant rere el comissari pels carrers de Chiaia, en Maione va recordar el moment que l'home s'havia despertat, a l'hospital; ell estava assegut a la vora seu, decidit a vetllar-lo tota la nit, i de sobte en Ricciardi havia obert els ulls.

Amb la mirada viva, perfectament conscient. Aquells inquietants ulls verds, transparents, en què era impossible llegir cap pensament ni estat d'ànim, s'havien clavats en els seus. Aleshores, en veu baixa i preocupada: ¿em veus? ¿Em veus, Maione? ¿Em pots veure? És clar que us veig, comissari, li havia contestat ell. Sóc aquí, al vostre costat, ¿com voleu que no us vegi?

El comissari havia sospirat, havia remogut el cap al coixí i s'havia adormit.

Se l'havia tornat a trobar a la prefectura al cap de set dies, amb la ferida embenada de qualsevol manera. No calia ni somiar que es pogués quedar al llit tot el mes que havia dit el metge. I ara caminava davant seu, cap a Mergellina, des d'on aquell migdia havia arribat la trucada. En Maione es preguntava què hi havia dins d'aquell cap.

En Ricciardi pensava en els morts.

Pensava que tant si era Nadal com si no, tant si era festa com si no, tant si eren dies de germanor com si no, sempre es moria algú i a ell li tocava veure sang i devastació.

Quan el cotxe havia saltat al buit, s'havia pensat que també es moriria, i una part de la seva ànima quasi ho havia desitjat: una conclusió al patiment obscur que tota la vida que el perseguia. I ell també s'hauria convertit en una imatge descolorida en un pendent rocós, condemnat a repetir un pensament mut al vent, sense que el sentís ningú; fora que algun altre desgraciat que portés la mateixa condemna hagués anat a mirar el mar des de Posillipo.

I en canvi sóc aquí, va rumiar. Un altre cop al peu del canó, com si no hagués passat res. Com si no m'hagués mort una mica més, com cada vegada que descobreixo com en pot arribar a ser, de negra, una ànima. Com si encara fos viu.

Mergellina estava canviant: de raval de pescadors, apartat del centre de la ciutat, ara s'oferia com un barri elegant. Edificis nous, alguna botiga, mainaderes i institutius, por-

ters uniformats, sense perdre l'aire i el perfum d'abans, amb l'olor de col rànica i de peix, amb les dones assegudes arran de platja embolicades amb els xals negres remenant els estrips que el mar havia fet a les xarxes.

Com sempre, així que van veure la patrulla de lluny, un grup de vailets s'hi van acostar cridant. Aquells nanos eren els guaites i alhora el cor de tot el que passava, sempre a punt per córrer a alegrar-se o per queixar-se, i per obtenir de qualsevol situació el petit avantatge d'una almoina o un mos; descalços, esparracats i amb la pell fosca i dura, i les boques esdentegades obertes en un crit constant i sord. En Ricciardi els va apartar sense fer cap gest. En Maione i els dos agents van intentar desfer-se'n com si fossin insectes molestos, però almenys els havien estat útils per trobar, sense haver de recordar l'adreça, el lloc on havia passat el fet pel qual havien estat cridats. Era una casa de construcció recent, una mica amagada; una colla de tafaners s'havia arraiïmat davant del portal i no deixava veure l'entrada. Hi havia un silenci estrany; el vent que venia del mar era fred i tallant, però no semblava que ningú tingués ganes de moure's del seu punt d'observació.

Quan van ser-hi a prop, del grup se'n va separar un home vermell de cara, amb una lliurea mal cordada i al cap una gorra de gairell. Es va acostar a en Maione i el va agafar pel braç.

—Sergent, sort que ja són aquí. Un bany de sang, un bany de sang! No s'ho poden imaginar! No entenc, no entenc qui pot haver estat. Senyors, eren uns grans senyors! I just ara, que ja quasi és Nadal, no ho entenc, no ho entenc...

En Maione, investit per la pudor de vi ranci que venia de la boca de l'home i enfadit pel seu to de veu, el va apartar amb una manotada.

–Calma, calma. Així no entenc res. Aparteu-vos, respireu i digueu-me qui sou i de què m'esteu parlant.

L'home es va quedar gelat, va fer un pas enrere i va respirar fondo.

–Té raó, sergent, perdoni. És que tot això m'ha trastornat. Em dic Ferro, Beniamino Ferro, per servir-lo, sóc el porter de la casa.

La gent havia desviat l'atenció de l'entrada de l'edifici a la conversa entre el porter i en Maione; en Ricciardi s'hi va acostar.

–Sóc el comissari Ricciardi, de la policia judicial, i aquest és el sergent Maione. Digui'm què ha passat.

En Ferro va parpellejar, inquiet per la mirada d'en Ricciardi i per la seva veu baixa. Es va tornar cautelós i va murmurar:

–No sé què ha passat, comissari. Vull dir, ho sé, ho he vist i... Mare de Déu del cel, quanta sang... però no sé com ha anat, vull dir això. En fi, que no hi tinc res a veure, que quedi clar. He pujat, quan el gaiter m'ha cridat, i he anat a veure què, però des de la porta, sé molt bé que no s'ha de tocar res.

En Ricciardi va esperar amb paciència i al final va dir:

–¿Què és el que ha vist des de la porta? ¿Què és el que no s'ha de tocar?

–Ho sé perquè fa temps treballava en una obra allà dalt al Vomero i un company va caure d'un balcó, i ens van dir que no toquéssim res fins que arribés... fins que arribessin

vostès, vaja. Els morts, comissari. Els morts a terra no s'han de tocar.

Les paraules de l'home van caure en el silenci com una pedra en un pou. Les persones de la primera fila, al seu voltant, van fer un pas enrere. Una dona es va tancar la boca amb la mà i va esbatanar els ulls.

–¿Morts, ha dit? ¿Quins morts?

Ara semblava que a en Ferro li haguessin passat les ganes de parlar. Mirava en Ricciardi amb ulls com taronges, mastegant aquelles últimes paraules, els morts, els morts, com si fins aleshores no n'hagués entès el sentit.

–Morts. Són morts. La senyora, i el capità també. Són morts.

Va repetir la frase uns quants cops, en veu baixa, mirant tot al voltant. Aquells ulls reflectien el terror absolut, l'acclapament de l'home; els tafaners van apartar la mirada. Del mar en va arribar el so d'una onada que trencava als esculls.

En Ricciardi no s'havia tret les mans de les butxaques de l'abric. El vent li agitava els cabells del front, pràcticament no parpellejava. Mirava d'entendre quina proporció de l'actitud del porter era real i quina dissimulava una eventual mentida.

–¿Per què diu que aquesta senyora i aquest capità són morts? ¿Els ha vist? ¿On són?

Va fer l'efecte que en Ferro es deixondia.

–Perdoni, comissari. He vist... he vist la senyora per la porta, que està oberta. No hi he entrat, he cridat el capità, l'he cridat unes quantes vegades però no responia. He

pensat... he pensat que si no em responia volia dir que ell també era mort.

–¿I està segur que és a casa? ¿No pot ser que hagi sortit?

–No, no, és a casa. Sempre el veig sortir, havent dinat, per anar al port. Però a aquesta hora sempre és a casa.

Va intervenir en Maione:

–Abans heu dit que us ha cridat el gaiter. ¿Què vol dir, això?

–Havien pujat dos gaiters a tocar la novena, pel tercer dia; han tornat a baixar de seguida, un no parlava i encara no parla, és allà, mirin, assegut en aquella cadira, tan blanc que també sembla que sigui mort. L'altre, el més vell, m'ha vingut a cridar i m'ha dit porter, pugeu que ha passat una desgràcia. Jo m'he imaginat de tot, menys trobar... el que m'he trobat.

En Ricciardi va assentir, absort, i després va dir:

–Està bé, entesos. Anem a veure-ho. Ferro, vostè acompanyi'ns a mi i al sergent; Cesarano, tu queda't al costat dels dos gaiters i no et moguis, després veurem què diuen. I tu, Camarda, et poses al portal, no vull que entri ningú, ni els veïns de l'edifici, fins que no t'ho digui. Vinga.

II

En Ferro va passar amb en Ricciardi i en Maione cap a dins de la casa. El vestíbul era ampli i net, prou escalfat i ben il·luminat: es veia que l'edifici tenia pretensions, com molts altres del barri que anava creixent als peus del turó. En Ricciardi es va adreçar a l'home:

–¿Quanta gent hi viu, en aquesta casa?

–Hi ha tres famílies, comissari. Els Garofalo, els... en fi, aquests que ara anem a veure, els Marra, una parella sense fills que a aquesta hora no hi són perquè treballen, i el comptable Finelli a l'últim pis, que és vidu, amb cinc fills que quan ell és al banc on treballa s'estan amb l'àvia, aquí molt a prop.

En Maione esbufegava per portar escales amunt els seus cent vint quilos.

–O sigui que a aquesta hora a l'edifici no hi ha ningú a part d'aquests Garofalo, ¿és això? ¿I ells de fills no en tenen?

–Una nena, sergent, que es diu Benedetta i que va a col·legi amb la tia, que és monja. La ve a buscar cada matí. Per sort, si no ella també...

Es va aturar a l'últim graó abans del replà del segon pis,

sense acabar de tombar, amb els ulls clavats al finestral que donava al pati.

–Perdonin, no m’hi veig amb cor. No m’hi veig amb cor, de tornar a veure un altre cop tota aquella sang.

En Ricciardi i en Maione li van passar al davant. Al replà s’hi veien dues portes, una tancada i una altra, mig oberta, de la qual sortia una claror blanca. S’entreveia un tros de paret, un paper de flors, la meitat d’un tocador, una tauleta amb un gerro, una fotografia emmarcada. S’hi van acostar i aleshores en Maione, segons un procediment consolidat, es va aturar i es va girar de cara a l’escala. El primer contacte amb l’escena del crim era privilegi exclusiu del comissari.

En Ricciardi va fer un pas per obrir una mica més la porta del pis. La claror venia de dins, el sol fred de la tarda de desembre entrava per les finestres de les altres habitacions. D’entrada no va veure res, però després de seguida es va adonar que allò que havia pres per una decoració de flors de l’empaperat en realitat eren esquitxos de sang. Va ficar el cap a dins i va mirar on podia posar els peus; a terra, una gran taca fosca, i al mig el cap d’una dona que jeia rere la porta.

El comissari va entendre immediatament que tota la sang que veia, que havia horroritzat el porter i que empastifava la catifa i l’empaperat, havia sortit a raig de la gola de la dona, degollada amb una eina molt esmolada. Observava l’expressió de la cara, els ulls mig tancats, la boca molt oberta. A la taca de sang, l’empremta de la punta d’una sabata d’home: algú havia entrat però no havia continuat, segurament el gaiter o el porter mateix.

Va fer un pas més, amb compte de no trepitjar el bassal

de sang, i va ajustar la porta darrere seu. Va mirar al voltant: des de l'entrada, àmplia i decorada amb elegància, es veia una sala amb dues butaques i una taula baixa. Va tornar a observar el cadàver i en va seguir la mirada apagada.

A l'angle oposat, a dos metres de la morta, la mateixa dona, dreta en la feble claror de la tarda, li feia un somriure, amb els ulls baixos, com si l'acollís a casa seva amb el plaer d'una amfitriona perfecta. Murmurava: *¿Barret i guants?* Amb la mà una mica allargada endavant, per recollir les coses del visitant i introduir-lo adequadament, amb gràcia i plaer. *¿Barret i guants?*

Sota el somriure, per la ferida de la gola, oberta d'orella a orella, anaven sortint-li petites onades d'una sang negra que li queia sense parar sobre el vestit de flors i li empastifava horriblement el pit. *¿Barret i guants?*, repetia. En Ricciardi va sospirar.

Va distingir unes quantes gotes negres lluny del cadàver, a terra, en una direcció que no corresponia a la dels esquitxos que havien arribat a la paret. Algú havia entrat més endins, segurament sense preocupar-se pel fet que de l'arma usada per degollar la dona encara en regalimés sang. Es va posar a seguir el rastre i així va travessar la sala i va anar a parar al dormitori.

L'espectacle que se li va oferir era impressionant. El llit estava xop de sang, una quantitat espantosa: els llençols s'havien tornat negres, el líquid s'havia vessat sobre l'estora, la capçalera de fusta clara havia quedat esquitxada. Als peus dos senyals llargs: l'assassí havia netejat la fulla de l'arma abans de deixar l'escena.

Al mig del llit i de la gran bassa de sang, el cadàver d'un

home; se li veia un començament de calvície i un bigoti llarg i una mica blanquinós. Devia tenir uns quaranta anys. La boca molt oberta mirava de respirar un últim cop, tenia els punys tancats al llarg del cos. Per la quantitat de sang i per l'absència de ferides visibles, en Ricciardi va entendre que a l'home l'havien tapat, moribund, i que havia continuat dessagnant-se una bona estona.

Assegut al seu costat, el comissari va veure la imatge de l'home del llit que perdia sang per tot de ferides. Li va venir a la memòria un quadre de sant Sebastià que decorava una sala de l'institut on havia estudiat; recordava que sempre, durant els avorrits sermons que havia d'escoltar per força, comptava les sagetes clavades al cos del màrtir, vint-i-tres per ser exactes. A cop d'ull, l'home del llit havia guanyat el concurs amb el màrtir cristià.

Repetia: *Jo no dec res, res de res*. Amb mala cara, les celles arrufades, les dents estretes i la mirada furiosa: *Jo no dec res, res de res*. En Ricciardi va aguantar la mirada del mort, després va donar l'esquena a tota aquella sang i va tornar a la porta del pis per deixar entrar en Maione.

Com de costum, per no córrer el risc de moure algun element important sense voler, van deixar una inspecció més a fons per quan arribés el metge forense; van deixar un nerviós Cesarano a la porta del pis i van baixar per interrogar el porter i els gaiters. Havien provat de fer-los pujar, però no hi havia hagut manera: no estaven disposats a trobar-se un altre cop davant d'aquella escena.

En Ferro fumava amb dificultat perquè li tremolava la mà. En Ricciardi li va dir:

–Doncs tenia raó, l'home també és mort. ¿Com es deien, les víctimes?

–Garofalo, es deien, comissari. El capità Emanuele Garofalo, i la senyora de nom es deia Costanza. El cognom de soltera no el sé.

–¿Capità, ha dit: que era militar?

–Sí... no, no ben bé. Treballava al port, una d'aquestes milícies, d'aquestes coses noves del feixisme. No era exactament capità, m'ho devia dir mil vegades, però jo no ho entenia mai, no ho sé, potser centurió, era; al final es va resignar i em va dir: Beniami', fem una cosa, em dius capità, que és el grau corresponent de l'exèrcit, i no en parlem més.

En Maione va comentar:

–És veritat, aquest home té raó, comissari. Cada dos per tres en creen una de nova, de milícia, i és impossible treure'n l'aigua clara. De totes maneres, si treballava al port, deu ser la portuària, la que té competència sobre el trànsit de mercaderies i sobre la pesca.

–Exacte, sargent, sobre la pesca, sí –va intervenir en Ferro–, segur, perquè sovint venien pescadors a fer-li regals, però ell sempre els rebutjava; deia que se'l volien ficar a la butxaca amb una panera de peix, però que ell no es deixava corrompre de cap manera. Era un home d'una sola peça, una persona honrada. I ara mirin com ha acabat.

En Ricciardi va tornar al tema principal.

–¿Vostè no s'ha mogut d'aquí, tot el matí?

–No, comissari. Sí que he anat un moment a la taverna d'aquí al davant, però mitja horeta, no pas més, i sense treure els ulls del portal. Fa fred i un bon taro, ¿el senten,

no? Arriba un moment que tothom té dret d'anar a escalfar-se una mica.

En Maione va recordar amb una esgarrifança l'alè de l'home, empudegat de vi barat.

—Mitja horeta, ¿eh? I sense deixar de vigilar el portal. I durant aquesta estona, ¿no heu vist entrar ningú?

—No, i tant que no, sergent. L'últim de sortir ha estat el comptable Finelli, després ha arribat el capità, que torna a sortir havent dinat, i no hi ha hagut cap més moviment. Jo vigilo, saben: no pot entrar ni una mosca, sense que jo ho vegi.

En Maione va brandar el cap.

—A part de dos gaiters, carregats amb els instruments, que no n'heu dit res. Invisibles com dos borinots, diria. ¿Quan han entrat no els heu vist?

En Ferro va obrir i tancar la boca dos cops. Després va admetre:

—No, sergent, no els he vist. M'han passat per ull. Deuen haver entrat just quan em treia els cèntims de la butxaca i he apartat la mirada.

En Maione i en Ricciardi es van mirar: abans i tot de l'alè d'alcohol, pel nas vermell i els ulls plens de venetes es veia que al bon Ferro li agradava beure, tant si feia fred com si no. Qualsevol persona, sabent els costums del porter, hauria pogut esperar el moment propici per entrar.

—Està bé. Doncs parlem-hi, amb aquests dos gaiters. A veure què ens expliquen.